



„A hagyomány arra való, hogy valamiképpen megkíséreljük meghaladni”

BESZÉLGETÉS FEKETE VINCÉVEL

– Azt írja a Szerencse fel! című versében: „Kit érint, hogy hol élek, kik között...?” Miniket érdekelne, hogy „mennyit araszolt” amíg a távoli Kézdivásárhelyről eljutott – kolozsvári átszállással – e költészetig (két verskötetig) és a lapszerkesztésig (a Serény Múmiáig), tehát hogy hol él és kik között?

– Huszonnegy éves voltam, amikor felkerültem Kolozsvárra, a Babes-Bolyai Tudományegyetem magyar-orsz szakára. Kézdivásárhely számomra addig az ideigleneséget, a tranzitállapotot jelentette. (Ott születtem ugyan, de – édesanyámmal együtt – egy hét múlva hazakerültem a szomszédos faluba, Kézdi-polyánba, mai nevén Kézdiszentkeresztre.) Nyolcadikos koromig Kézdivásárhely számomra a hely volt, ahol Hampelné, a gyermekorvos rendelt, s ahová szüleim naponta munkába jártak. Emlékeimben ennek a városnak ma is késsel durvára szeletelt parizer és friss vekni „íze van”, nélkülözhetetlen díszlete a méregzöldre mázolt parki pad, itt a rendszeres orvosi felülvizsgálat után édesanyámmal tízórainkat, ebédünket költöttük el, s a barna műanyag bevonatú várótermi szék, ahol hetente, kéthetente, majd havonta sorunkra várunk. Kilencediktől bejutottam a város erdészeti szakközépiskolájába. Ebből az időszakból az ingázások, a foci (egy harmadosztályú csapat játékosaként), a kiszállások, a rendszeres áramszünetek, a kamasz lázadásai az apa ellen, s az „életre szóló” szerelmek maradtak meg legélesebben, s persze az állandó sóvárgás valami után, ami nem az volt, amit akkor éltem. El akartam kerülni onnan, bár amikor Kolozsvárra feljutottam, igen nehezen találtam meg a helyemet, és hosszú időbe telt, amíg sikerült valamennyire a várossal is megbarátkoznom. Későn érő, lassan araszoló ember voltam, módszereim és hosszabb idő alatt értem el mindazt, amit más egyből vagy jóval hamarabb kivív. Azt vallottam, és vallom ma is, hogy ezen a pályán a célszalagnak és a stopperórának vajmi kevés szerepe van. Hogy az egyszerre indulók közül ki szaladja le az első kört leghamarabb, hogy ki szakítja el legelsőnek a célszalagot, az itt nem sokat számít. Kolozsváron aztán szerencsém volt, mert a kilencvenes évek elejére egy egészen népes, írással, irodalommal foglalkozó, irodalom iránt érdeklődő társaság gyűlt össze az akkori „Filológián”. Az *Echinox* biztosított közlési lehetőséget (Sántha Attila szerkesztette akkor a magyar oldalakat), s a *Bretter György Irodalmi Kör* pedig szombat délutánonként vitafórumot. Itt egymás „műveit” dicsértük/szapultuk, mennyibe avagy pokolba menesztettük. Sokat jelentett ez akkor nekünk, tanultunk egymástól, segítünk egymásnak, s közben alakítottuk, formáltuk magunkat, írásainkat, és szerkesztettük első köteteink anyagát. Aztán jött a nagy lehetőség, a *Serény Múmia*, majd jóval később az *Előretolt Helyőrség*, az előbbi a *Helikon* fióklapjaként, az utóbbi önálló nemzedéki folyóiratként, nyilván jóval tágabb lehetőségekkel. Az, hogy rendszeres fórumot kaptunk, rendszeres publikációs lehetőséget, ez olyan szellemi lökést jelentett, amire akkoriban a legnagyobb szükségünk volt. Az együtt indulás, az indulás hasonló körülményei, a közös élménykör egy ernyő alá vont be minket, és tetszik, nem tetszik, akarjuk, nem akarjuk, valószínűleg egy generációs rajzásként fognak majd emle-

getni. Azok a fiúk és lányok, akikkel akkoriban késélre menő vitákban védtük, támadtuk vagy dicsértük egymás írásait, s akikkel – felbátorodván irodalmi körí tevékenységünk eredményességén – bekopogtunk a *Helikon* ajtaján, ma már írók, költők, szerkesztők, tanárok, államtitkárok, minisztériumi tanácsosok stb. Ami pedig a fogadtatást illeti, az a lehető legjobb volt. Nem kellett különösebben kaput, falat döngöztetnünk, hogy beengedjenek, hiszen bebocsátottak, keblükre vontak, amiben tudtak, segítettek. Nem volt szükség robbantgatásokra, a közvetlen elődök szőnyegbombázására. Ők biztosítottak nekünk egy olyan terepet, ha úgy tetszik, fundamentumot, amire mi szépen ráépítközhetünk. Hát körülbelül ennyi, amit a két könyv és a szerkesztés előzményeinek tekinthetünk. És hogy a kérdés második felére is válaszoljak, picit vissza kell kanyarodnom a kilencvenes évek közepéig, pontosabban 1994-ig. Ekkor végeztem az egyetemet, egy éve már szerkesztője voltam a *Serény Múmiának*, ezzel párhuzamosan magyar- és világirodalmat tanítottam a kolozsvári Apáczai Csere János Gimnáziumban. 1996-tól elsőéves PhD-s hallgatóként folytattam tanulmányaimat a JATE Modern Magyar Irodalom tanszékén. Egy évig laktunk Szegeden feleségemmel az egyik kollégiumban, majd hazajöttünk Kézdivásárhelyre. Ettől az időszaktól kezdve rendszeres ingázó voltam/vagyok Kézdivásárhely, Szeged és Kolozsvár, az otthon, a tanintézet és a munkahely között. A múlt év őszétől aztán, miután Szegeden befejeztem a tanulmányaimat – hogy a saját Bermuda-háromszögem ismét teljes legyen –, egy újabb város került ingázó különtérképemre, ez Csíkszereda, itt – a kolozsvári *Serény Múmia* mellett – elvállaltam a *Székelyföld* című kulturális folyóirat irodalmi rovatának a szerkesztését is. Nem volt tanulság és tapasztalatszerzés nélküli ez a néhány ingázó év. Alkalmam adódott betekinteni – Kolozsváron kívül – mind a székelyföldi, mind a magyarországi helységek, kis- és nagyvárosok életébe, megtapasztalhattam az emberek viselkedési, túlélési normáinak lényegesebb vonásait, jellegzetességeit. Ha nagyon igyekeztem volna, talán maradhatok is Magyarországon, de ez a lehetőség engem egyáltalán nem vonzott. Itt vannak a barátaim, szerkesztőtársaim, s amikor már igenen le vagyok lombozódva ettől a provinciális, kisvárosi merevségtől, a személyi és helyi hiúságtól és kisszerűségtől, attól, hogy mindenki rettenetesen fontosnak hiszi és gondolja magát, az állandó „horzsolódástól”, „ütődésektől”, „pardonozó egymásbabotlástól”, akkor – hálístennek – a következő lapszámot megszerkeszteni fel kell utaznom Kolozsvárra, Csíkszeredába, s itt mindig megkapom azokat az impulzusokat, amelyekre az íráshoz és az éléshez szükségem van.

– *Azért említettük az „átszállást”, mert a vonat-motívum gyakran tűnik fel verseiben – második kötetének a címében is például: Ütköző. Ez talán a tragikus családi esemény következménye, vagy egyéb, szimbolikus jelentése is van?*

– Második kötetemben két olyan vers van, amelyik ezzel a bizonyos családi eseménnyel foglalkozik. Itt már távolodni szerettem volna attól az élménytől, valahogy kiiktatni, elhomályosítani akartam. Két vers erejéig azonban csak befurakodott az első ciklusba, ahol inkább a komorabb, az első kötet hangvételéhez közelebb álló versek kaptak helyet. A második ciklus – szemben az elsővel játékosabb, ironikusabb, könnyedebb. Különben én szeretek ciklusokban gondolkodni. Szerkezetben és ciklusokban. Ezek a ciklusok verstípus szempontjából eléggé változatosak, hiszen a hexameter-től a rondóig, vagy a stanzáig, a szonettől a ritmizált szabadversig, akár a balzonig elég sok versformát felmutatnak. Első kötetemben még arra törekedtem, hogy kipróbáljak mindent, meg szerettem volna mutatni – magamnak is – hogy mi mindehhez értek, az

volt a fontos. Nem egy egységes könyvet akartam írni (ez lehetetlenség is lett volna, hiszen kb. 15 év anyagából válogattam – ezért van az, hogy csak a ciklusokon belül mutatkozik egység, különben a kötet anyaga eklektikus), hanem magamat, arcaimat akartam megmutatni. Képileg ezt valahogy úgy lehetne elképzelni, mint egy kéz öt ujját, ami ötféle irányt, hangot, hangnemet jelöl, s ezek közül „egy ujj” később majd – úgy gondoltam – meghosszabbodik, és ez lesz aztán az igazi Fekete Vince-hang. Most – hat év után – bajban vagyok (három verseskötetem van majdnem készen, plusz egy paródia-kötet, és egy novelláskönyv, nem beszélve nemzedékem jelesebbjeivel készített interjúkötetről), és most azt érzem, hogy majd mindenik ujj „meg akar hosszabbodni.” Újabban inkább a prózamondatok izgatnak. A versben, a rímes-ritmusosban igazából ha parodisztikus formában érzem jól magam. De e rövid kitérő után kanyarodjunk vissza az *Ütközőre*. Tehát a cím egyrészt a kötet szerkezetére utal, másrészt magára a versre, a költeményre vonatkozik. A vers – azt gondolom – a költő és az olvasó között az ütköző, összekötő, átjáró szerepét tölti be. Olyan ez a kapcsolat, mint mindközönként a vonat kocsjai és mozdonya közötti viszony: kapcsolódik egyik a másikhoz, tartják, tovalókkik, magukkal vonszolják, magukkal ragadják, nem engedik egymást. Atjáró, ütköző – azt mondtam az előbb – és mindig közvetítő is a szerző között, aki megírta, és az olvasó/olvasók között, akik olvassák, a más-más embertípusok, más kulturáltságú, esetleg más világgépű emberek között. De az ütközőre – nagyképűen – mondhatnám akár a földi és a transzcendens közötti átmenetet vagy az állandó kettőséget, a mindig valamilyen erő, kiismerhetetlen relációk, feszültségek, a föld és az ég között lebegő ember súlytalan dobálódását ebben a világban.

– *Első verseskötényéről írja az ugyancsak huszoneves költőtárs, Orbán János Dénes: „A Parázskönyvben kétségkívül a tragikum és a thanatosz az erősebb. Időnként riasztó is ez, döbbenetes, hogy egy huszoneves fiatalember világa ennyire komor.” Indokoltnak érzi ezt a jellemzést? Az okokat bizonyára saját maga tudja elmondani.*

– Kötetemben stílusosan a tragikum és a komikum ötvözésére törekedtem. Ahol ez a kettő külön jelenik meg, legalábbis az előbbi az utóbbi nélkül, ott igaza van Jánosnak. A kötet egy ciklusára mindenképpen érvényesnek találom a jellemzését. Ez a ciklus egyfajta rekviem az apáért. Ezen kívül még egy-két vers van, amire jellemző lehet az észrevétele. Akkoriban nagyon friss volt ez az élmény, talán ezzel magyarázható, hogy ilyen mértékben nyomta rá bélyegét a könyv hangulatára. Bántam is azóta eleget. De hát ezeket a verseket írtam, ezeket szerkesztettem köteté, akkor így éreztem. Mai szemmel nem is azt mondom, hogy átírnám, hiszen nem szeretem újraírni a dolgaimat, hanem azt, hogy legtöbbjüket szépen elfelejteném. Ugyanazt a dolgot másképp látjuk bizonyos idő múltával, és mi is mások vagyunk, mint mondjuk, pár évvel ezelőtt.

– *Ennek a kötetének, a Parázskönyvnek az ajánlásában írja, mintegy a cím magyarázatául: „Szükséges, hogy ezek a versek felizzanak.” Vajon nem minden verskötetnek – tárgyítva a kört: minden műalkotásnak – ez a kimondott-kimondatlan célja, értelme, motivációja?*

– Természetesen ez a célja minden műalkotásnak. Magam is ezt szerettem volna újól meg erősíteni az ajánlással, ami – pontosítva – a könyv hátsó borítóján a következőképpen szerepelt: „Ahhoz viszont, hogy ezek a versek felizzanak, Te kellesz, Olvasó!” Nyilvánvaló, hogy ha nem jönne létre ez a kapcsolat író és olvasó között, akkor az illető mű holt anyag maradna, szén, amit nem hoznak felszínre soha. Költők, írók, művészek elmondták már számtalannál számtalanabb esetben, s az olvasó, a műélvező

és az alkotó is tudja, hogy ketten egymás nélkül nem léteznek. Az olvasó adja meg a savát-borsát mindannak, amit a számára készített a szerző.

– A legeslegújabb testamentum című versében már maga a cím is, de a versen végigfutó gondolat, a formai megoldások is valamilyen villoni attitűdre utalnak. Egy szerep vállalása ez, vagy csupán az erőteljes hatás megnyilvánulása?

– Minden alkotó ember abból a forrásból merít, amelyről ismeretei vannak. Akkoriban a költészetben fontosnak tartottam a személyességet, azt, hogy hiteles legyen a vers, vagyis szerző és műve között meglegyen valamiféle bensőséges, őszinteségre épülő kapcsolat. Nem törekedtem arra, hogy a belsőleg is megélt valóságot átfordítsam különféle szerepekre, mintegy fikcionáljam, hanem néven neveztem úgy a hőseimet, mint a helyzeteket, amelyekben előfordulnak. Mielőtt Kolozsvárra felkerültem, két évig a kézdivásárhelyi Lakásgazdálkodási Vállalatnál dolgoztam. A C-korszak volt még – ahogy ezt Király Laci bátyám mondaná –, maga a vállalat lakásgazdálkodás ürügyén körülbelül 30 százalékból kilakoltatással foglalkozott. Nekem ezeken az „eseményeken” hivatalból jelen kellett lennem. Nem mondhatnám, hogy valami kellemes élményeim voltak azok. A villoni rondók ezeket örökítik meg. A magam tapasztalatait akartam megírni, olyan formában, ahogy ezt Villon láthatta volna, ha netalántán idecsöppen a huszadik századba. A vers különben, amelyre Önök utalnak, talán a legközelebb áll Villonhoz, a villoni attitűdhöz, hiszen egyik rondójának az átírata.

– Többször is találkozunk Sziveri János nevével a versek fölé írt mottókban is. Vannak-e áthallások kettejük költészetében?

– Valószínű, hogy vannak, de ezt nem az én tisztem megítélni. Sziveri János nevével, költészetével a kilencvenes évek elején találkoztam. Akkor ő már halott volt. Megragadott a nyersség, a lefelé stilizált versnyelv, ugyanakkor a pontosan kimért, formailag kifogástalanul működő szerkezet, amivel a költészetében találkoztam. Néhány versmondátát beépítettem verseimbe, továbbbírtam. Líráját ma is szeretem, doktori disszertációm témájául is az ő költészetét választottam. Azt gondolom, hogy ebben a korán lezárult életműben megvan az az öt-tíz nagy vers, ami biztosítja számára a halhatatlanságot.

– Az Ütköző című kötet „szellem-verseiben” a „szellem” a költői létforma szinonimája, vagy egy arisztokratikus szemléletmód kifejezése?

– A legelső „szellem-vers” az első kötetben szerepelt. A második kötetre teljes ciklus kerekedett belőle. Ez a „leszart szellem” egy igen-igen furcsa „valaki”. Nem pusztán a személyiség megkettőződéséről, megsokszorozódásáról van szó ez esetben (különben nem érdektelen dolog ezzel eljátszani, bizonytalanságban tartani az olvasót, a recenzenst). A „szellem” összekötő a lenti és a fenti világ között, ő az, aki mind a két világban otthonosan mozog. Azt is mondhatnám a korábbi kérdésre is reflektálva, hogy ő a közvetítő, aki két szint között, valahol az ütközési ponton található. Másrészt akár a költői/írói lét szinonimája is lehetne. Egy olyan világban, ahol az írói mesterség nem létezik, hiszen Romániában ebből lehetetlenség megélni. Itt minden író, költő valamilyen tisztesebb foglalkozásból tartja el magát. A kultúrára fordított kormányzati támogatás pedig a béka segge alatt leledzik. Nos, ebben a helyzetben nem csoda, ha becsületesen le van tisztelve *szellemünk*. De mielőtt túlságosan elkomorodnánk, hozzá kell tennem, hogy kicsit mindig paródia is mindenik „szellem-szöveg”.

– Mózes Attila, aki szerkesztőtársa a Helikon című folyóiratnál, röviddel ezelőtt mondta egy nekünk adott interjúban: „Jegyezzük meg jól a nevét: Fekete Vince! Aki évekkkel ezelőtt beállított a szerkesztőségbe néhány tucat írással, és helyet kért s kapott. Úgy érzi: már megjegyezték a nevét? És elégedett a hellyel, amit kapott?”

– Azt tartja a közvélemény, hogy az íróember általában hiú-fajta. Én – remélem – nem tartozom ezek közé. Természetesen jól esnek a visszajelzések, nem esnek túlságosan jól azok a kritikák, amelyek indulatból születnek, és övön alul ütnek. Szerkesztőként is a tárgyilagos, a szövegre koncentráló, elemző kritikákat kedvelem, amelyekből nem érződik ki az, hogy a szerző be akar tartani a másikkal, mert éppen nem abba a klikkbe tartozik, amelyikbe ő. De – őszintén megmondom – nem túlságosan érdekel az, hogy mennyien vagy kik jegyezték meg a nevemet, kik azok, akik számon tartanak. Arra sem törekedtem, hogy állandóan a tűz közelében legyek, és ott pirítgassam a szalonnámat. Azért, hogy írószágomat legitimizálják, nem igyekeztem senki kedvében járni, és én sem vártam el azt, hogy akolitáim legyenek. Ennek ellenére Magyarországon elég sok barátom, ismerősöm, levelezőpartnerem van, akikkel tartom a kapcsolatot. A fontosabb lapok, folyóiratok szerkesztői ismernek – gondolom –, hiszen verseimet, írásaimat – ahogy mondani szokás – kisebb-nagyobb rendszerességgel közölgetik. A hellyel, amit kaptam, meg vagyok elégedve, hiszen azt csinálom, amit szeretek, emellett még időm is marad az írásra, a munkára.

– A Helikon-melléklet, a Serény Múmia szerkesztőjeként tanúja és segítője egy új író-költő nemzedék jelentkezésének és megerősödésének. Mit hozhat ez a most már irodalomtörténetnek számító sokhangú csoportosulás a hagyományokban gazdag és újító törekvésekben is jelentős erdélyi magyar irodalomba?

–A mi nemzedékünk a második Forrás-generáció utáni legnépesebb, csoportosulás, amely – úgy vélem – „a megszólalás másságával, a költői szellem átértékelésével” hozott új szemléletet az Erdélyben születő költészetbe.

Az erdélyi kultúrát sokáig jellemző megmaradás, megőrzés, megtartás szinte már kötelezővé vált ideológiája helyett egy sokkal individuálisabb, játékosabb, szabadszájúbb magatartást választott. A Forrás-generációban is voltak falkavezérek, és olyanok, akiket az együtt haladás árama sodort, s ők jólesően hagyták magukat sodortatni. Jól esett az akolmeleg, de most már lassacskán a külön utak ideje is eljött. A megmaradás, helytállás, Erdély – kétségtelen értékek, nem váltak érvénytelenné, ám ezt az immár közhelyessé kopott megmaradozást erdélyezést prostituálták. Nem lehetett egy olyan vidéki felolvasóestre menni, ahol középkorúvá vagy idősebb tanító bácsik – a valamikori „kántortanyítók” leszármazottai –, de akár az ifjabbak is, meg ne kérdezzék, hogy hogyan is állunk akkor a helytállással, a fenyő-magatartással. A hagyomány – azt gondolom – arra való, hogy valamiképpen megkíséreljük meghaladni: vagy radikálisan, úgy hogy elvetünk mindent, vagy pedig szépen továbbépítkezve az alapokon. Én ez utóbbit választottam.

Kézdivásárhely, 2000. február 10.

Erdélyi Erzsébet-Nobel Díjazott